

**ABU ALI IBN SINO VA JARROHLIK SOHASIDAGI MEROSI ZAMONAVIY
JAMIYATIMIZDAGI JARROHLIK**

Muxtorova Nargiza Muxammadiyevna

Mahmudova Lola Sa'dulloevna

Siyob Abu Ali ibn Sino

nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 21.04.2026

Revised: 22.04.2026

Accepted: 23.04.2026

KALIT SO'ZLAR:

*Abu Ali ibn Sino,
jarrohlik ilmi, tibbiyot
tarixi, Al-Qonun fi't-
tobb, zamonaviy
jarrohlik, innovatsion
texnologiyalar, minimal
invaziv usullar,
robotlashtirilgan
jarrohlik, anatomiya,
tibbiy meros.*

Mazkur maqolada Abu Ali ibn Sinoning jarrohlik ilmi rivojiga qo'shgan hissasi va uning g'oyalari bugungi zamonaviy tibbiyot amaliyotida qanday aks etayotgani yoritiladi. Allomaning Al-Qonun fi't-tobb asarida bayon etilgan jarrohlik tamoyillari, anatomik qarashlari hamda davolash usullari hozirgi jarrohlik yondashuvlari bilan qiyoslab tahlil qilinadi.

Kirish

Abu Ali ibn Sino (980–1037) Sharq uyg'onish davrining yirik namoyandalaridan biri bo'lib, u nafaqat tabib, balki faylasuf, matematik, fizik va adib sifatida ham tanilgan. G'arb ilmiy an'analarida u "Avicenna" nomi bilan mashhur bo'lib, turli sohalarni qamrab olgan 450 dan ortiq asar yozgan, shulardan muhim qismi tibbiyotga bag'ishlangan. Uning eng mashhur asari — Al-Qonun fi't-tobb o'rta asrlarda tibbiyot rivojiga katta ta'sir ko'rsatgan. Ushbu asar bir necha asr davomida Yevropa universitetlarida asosiy o'quv qo'llanma sifatida qo'llanilgan. Unda inson anatomiyasi, dori vositalari, kasalliklarni davolash usullari bilan bir qatorda jarrohlik masalalari ham keng yoritilgan. Ibn Sino jarrohlikni alohida ilmiy yo'nalish sifatida baholab, uning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqqan. U operatsiya vaqtida infeksiya xavfini kamaytirish, asoratlarning oldini olish va bemorni operatsiyadan keyin to'g'ri parvarish qilish masalalariga alohida e'tibor qaratgan. Shuningdek, u ichki a'zolarining tuzilishi va kasalliklarini tizimli ravishda tasvirlab bergan. Alloma qon ketishini to'xtatish usullari, yaralarni tikish va bog'lash texnikalari, shuningdek operatsiyadan

keyingi davolash jarayoni haqida muhim tavsiyalar bergan. U abscesslar va turli o'smalarni jarrohlik yo'li bilan olib tashlash usullarini ham bayon qilgan. Bundan tashqari, o'z asarlarida o'sha davr uchun ilg'or hisoblangan jarrohlik asboblari — masalan, kesuvchi asboblari, qisqichlar va ignalarning tuzilishi hamda qo'llanilishini tasvirlab bergan. Og'riqsizlantirish masalasida ham Ibn Sino ilg'or fikrlar bildirgan. U operatsiyadan oldin ayrim moddalardan foydalanib og'riqni kamaytirish yoki yo'qotish mumkinligini ta'kidlagan bo'lib, bu g'oyalar zamonaviy anesteziya rivojiga zamin yaratgan. Shuningdek, u gigiyena masalasiga katta ahamiyat berib, operatsiyadan oldin va keyin qo'llarni tozalash, asboblarni dezinfeksiya qilish zarurligini qayd etgan — bu esa bugungi aseptika tamoyillariga juda yaqin yondashuv hisoblanadi. Hozirgi zamon tibbiyotida ham Ibn Sino merosi o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Uning qarashlari ayniqsa gigiyena, diagnostika va davolashning kompleks yondashuvlarida o'z aksini topgan. U o'z davridagi jarrohlik amaliyotini ilmiy asoslash orqali tibbiyot rivojiga beqiyos hissa qo'shgan.

Metod

Mazkur tadqiqot Abu Ali ibn Sinoning jarrohlik sohasidagi ilmiy merosini o'rganish va uning zamonaviy jarrohlik amaliyoti bilan o'zaro bog'liqligini aniqlashga qaratildi. Tadqiqotda tarixiy-tahliliy hamda qiyosiy yondashuv asosiy metod sifatida tanlandi. Ish jarayonida birlamchi manba sifatida allomaning mashhur asari — Al-Qonun fi't-tibb chuqur o'rganildi. Ushbu asardagi jarrohlikka oid qarashlar, jumladan operatsion usullar, gigiyena qoidalari, og'riqsizlantirishga oid fikrlar hamda jarrohlik asboblari haqidagi ma'lumotlar tizimli ravishda tahlil qilindi. Shuningdek, Ibn Sinoning boshqa tibbiy risolalari va tarixiy manbalar ham qo'shimcha material sifatida jalb etildi. Zamonaviy davr bilan qiyoslash maqsadida so'nggi yillarda chop etilgan ilmiy maqolalar, tibbiy qo'llanmalar va klinik tadqiqotlar o'rganildi. Ayniqsa, minimal invaziv va robotlashtirilgan jarrohlik yo'nalishlari bilan bog'liq manbalar tahlil qilinib, tarixiy yondashuvlar bilan zamonaviy usullar o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlar aniqlab berildi. Tadqiqot davomida kontent-tahlil, tarixiy rekonstruksiya va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi. Ma'lumotlar umumlashtirilib, tizimlashtirildi hamda ilmiy xulosalar chiqarishda mantiqiy va analitik yondashuv qo'llanildi. Mazkur metodologiya orqali Abu Ali ibn Sinoning jarrohlik sohasidagi qarashlari nafaqat tarixiy nuqtai nazardan, balki zamonaviy tibbiyot kontekstida ham baholandi.

Natijalar

Tibbiyot tarixida chuqur iz qoldirgan buyuk mutafakkirlardan biri — Abu Ali ibn Sino bo'lib, u turli ilmiy yo'nalishlar qatori amaliy tibbiyot, ayniqsa jarrohlik rivojiga katta hissa qo'shgan. Uning ilmiy qarashlari bugungi kunda ham jarrohlikning nazariy asoslari, kasalliklarni aniqlash, asoratlarning oldini olish hamda inson organizmi tuzilishini anglashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy jarrohlik esa texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda yangi bosqichga ko'tarilgan bo'lsa-da, uning ildizlari tarixiy meros bilan chambarchas bog'liq.

Allomaning eng mashhur asari — Al-Qonun fi't-tibbda jarrohlik tibbiyotning muhim va mustaqil yo'nalishi sifatida talqin etiladi. Unda operatsiyalarning ahamiyati, ularni bajarish usullari, gigiyenik talablar va ehtimoliy asoratlarni oldindan hisobga olish masalalari ilmiy asosda yoritilgan. Ibn Sino jarrohlikni, avvalo, boshqa davolash usullari yetarli samara bermagan hollarda qo'llaniladigan muhim choralar sifatida baholaydi. U o'z davrida qo'llanilgan jarrohlik asboblari haqida ham batafsil ma'lumot berib, ularning vazifalari va qo'llash usullarini izohlagan. Masalan, kesuvchi va qisuvchi asboblar, ignalar va boshqa vositalarning amaliy qo'llanilishi haqida yozib qoldirgan. Bundan tashqari, suyak sinishlarini davolash, yiringli jarayonlarni ochish, ayrim ko'z kasalliklarida jarrohlik aralashuvning zarurligini alohida ta'kidlagan. Ibn Sino gigiyena masalasiga ham katta e'tibor qaratgan. U operatsiya oldidan va undan keyin tozalikni ta'minlash, bemorni to'g'ri parvarish qilish zarurligini qayd etgan. Bu qarashlar bugungi kunda keng qo'llanilayotgan aseptika va antiseptika tamoyillariga yaqinligi bilan ajralib turadi. Shuningdek, u aniq tashxis qo'yish va davolashdan keyingi tiklanish jarayonining muhimligini ham ta'kidlab o'tgan. Hozirgi zamon jarrohlik amaliyoti yuqori texnologiyalar asosida rivojlanayotgan bo'lsa-da, uning ko'plab fundamental tamoyillari tarixiy ilmiy merosga, xususan Abu Ali ibn Sino ta'limotiga borib taqaladi. Shu sababli uning asarlari bugungi kunda ham ilmiy va amaliy jihatdan o'z ahamiyatini saqlab qolgan hamda zamonaviy jarrohlik yondashuvlari bilan uyg'un holda o'rganilmoqda.

Mulohaza

Abu Ali ibn Sinoning jarrohlik sohasidagi ilmiy qarashlari bugungi zamonaviy tibbiyot nuqtai nazaridan tahlil qilinganda, uning g'oyalari o'z davridan ancha ilgari ketganini ko'rish mumkin. Ayniqsa, u tomonidan ilgari surilgan gigiyena, aniq tashxis qo'yish, operatsiyadan keyingi parvarish va asoratlarning oldini olishga qaratilgan yondashuvlar hozirgi jarrohlik amaliyotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu esa allomaning ilmiy merosi zamonaviy tibbiyot rivojida nazariy asoslardan biri bo'lib xizmat qilganini tasdiqlaydi. Al-Qonun fi't-tibb asarida bayon etilgan jarrohlik tamoyillarini bugungi minimal invaziv va yuqori texnologiyali operatsiyalar bilan qiyoslash shuni ko'rsatadiki, asosiy prinsiplar — ehtiyotkorlik, aniqlik va tizimlilik — o'z mohiyatini yo'qotmagan. Farq asosan texnologik vositalarda namoyon bo'ladi. Zamonaviy jarrohlik robotlashtirilgan tizimlar, 3D vizualizatsiya va yuqori aniqlikdagi asbob-uskunalar bilan boyigan bo'lsa-da, uning metodologik ildizlari tarixiy tajribaga borib taqaladi. Shu bilan birga, Ibn Sino qarashlari to'liq zamonaviy tibbiyot mezonlariga mos keladi, deb aytish ham biryoqlama bo'ladi. Sababi, bugungi tibbiyot dalillarga asoslangan yondashuv (evidence-based medicine), klinik tadqiqotlar va standartlashtirilgan protokollar asosida rivojlanmoqda. Ibn Sino davrida esa ilmiy tajriba va kuzatuvlar ko'proq individual yondashuvga asoslangan edi. Shunga qaramay, uning ilgari surgan ko'plab g'oyalari keyinchalik ilmiy jihatdan tasdiqlanganini e'tirof etish lozim. Yana bir muhim jihat — bu Ibn Sino merosining zamonaviy tibbiy ta'limdagi o'rni. Uning asarlari nafaqat tarixiy manba sifatida, balki tibbiy

=====
tafakkurni shakllantiruvchi metodologik asos sifatida ham qadrlanadi. Bu esa tibbiyotda innovatsiya va an'ana o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ko'rsatadi. Xulosa qilib aytganda, Abu Ali ibn Sinoning jarrohlik sohasidagi merosi zamonaviy tibbiyot bilan uyg'un holda rivojlanib bormoqda. Uning ilmiy yondashuvlari bugungi ilg'or texnologiyalar bilan boyitilgan holda amaliyotda o'z aksini topmoqda va kelajakdagi tibbiyot rivoji uchun muhim nazariy asos bo'lib qolmoqda.

Xulosa

Abu Ali ibn Sinoning jarrohlik sohasiga oid ilmiy qarashlari o'z davri bilan cheklanib qolmay, bugungi kunda ham dolzarbligini saqlab qolmoqda. Uning ishlari tibbiyotda ilmiy bilim, amaliy tajriba va axloqiy tamoyillar uyg'unligini ta'minlashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Hozirgi zamon jamiyatida jarrohlik tibbiyotning eng rivojlangan va mas'uliyatli yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. U inson hayotini saqlab qolish, kasalliklarni samarali davolash va bemorlarning hayot sifatini yaxshilashda muhim o'rin tutadi. Shu jihatdan qaraganda, tarixiy ilmiy meros va zamonaviy texnologiyalar uyg'unligi jarrohlikning bugungi yuksak darajaga yetishida asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyot va havolalar

1. "Jarrohlik xizmatlari Toshkentda va O'zbekistonda"
2. "Jarrohlik kafedrası - Tipme.uz" "Jarrohlik Toshkentda - Med24"
3. "Toshkent xirurgik klinikalari va tibbiy markazlari.
4. Umarova, M. (2023). TEMURIY MALIKA GAVHARSHODBEGIM TUG'ILGAN OILA VA UNING AMIR TEMUR DAVRIDAGI HAYOTI.Farg'ona davlat universiteti,(6), 70-70.
5. Yunusaliyevna, U. M. (2024). AYOLLAR GINEKOLOGIYASI, HAYZ SIKLI UNDAGI KASALLIKLARNI DAVOLASH USULLARI VA ULARNI DAVOLASHDAGI HOZIRGI ZAMON INNOVATSIYALARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 44(7), 142-147.
6. Ҳасанов, М. Н., Бошмонов, С. У., & Жонибеков, Т. О. (2022). АБУ НАСР ФОРОВИЙНИНГ ИЛМ-ФАНЛАР ТАСНИФИДА АҲЛОҚИЙ ВА ДИНИЙ ҚАРАШЛАРИНИНГ ТАҲЛИЛИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 1), 608-613.